

بالندوئين آردى سانچ

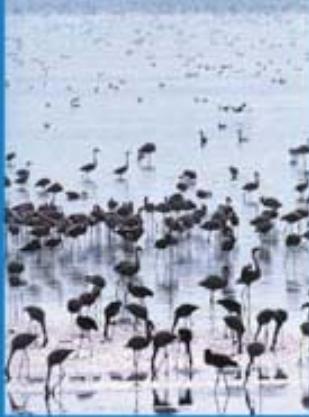
(پشکا ئىكى)

نېيىينا

ئىسماعيل تاها شاهين

لۇغۇت

پیشکووت

کەسى ل سەر بالندەيان بىنقيست دېيت بىسپۇر و بالندەناس بىت. مخابن ئەز ز مەرجى بىسپۇرييى بى بارم،لى قالاتىيا مەيدانى و ترسا بەرزەبۇونا ناقيقىن بالندەيىن ھەتا نوگە ل سەر زمانى كتەكا شارەزا و نىچىرۋانان مايىن سەربارى زىدەقىيانا من يا كەفن بۇ بالندەيان كو رەھىن وييىن كۈور و دوور خوه ل وەختى زارۇكىنىيىا من ددىن، ئەز د بەر ھندىرە كرم ب فى كىيم شارەزايى و نەمەلەقانىيىا خوھقە، خوه تالۇقى فى مەيدانا قالا بكم و و قەلهمى خوه د وارى چەند بىنەمالەكىن بالندەياندە ل گۆر زانىن و شىانا خوه بىمهزىخىم، نەگەر ژى ياربىت و خودى ھارىكاربىت، ئەف پىگافە يا دووماهىيى ناتىب. ژ سەرى رېقە دېيت بىتە زانىن كو ئەف بەرھەمە ھاتىيە تەرخانكرن بۇ وان بالندەيان نەوين ل كوردىستانى ھاتىينە دىتن. ژ بۇ دانەناسىينا وان و كۆمكىرنا پىزانىيىنان ل سەر ژىن و ژيارا وان، من پشتا خوه ب چەند ژىدەرەكان گرىدا، ھەرودسا ھەر كەسەكى ئەز لى بىنڭىزىم كو شارەزايىيەكا بىخىر ژى ل سەر بالندەيىن كوردىستانى و ناقيقىن وان ھەيە، من پىكا خوه بى ئىخستىيە، وان ژى - مروف بۇ خودى بىزىت - خەمسارى د دەولەمەندىكىرنا فى بايەتىدە نەكىرىيە. ژ كەسىن ب مەردىننەكى كىيم وىنە شارەزايىيە خوه ھەمى دەرىز كرىنە بەر دەستى من ئەف بۇون: سەدىقى مەلا رەجەبى كواشى، ھەممەتى مەلا مەممەد ئەمېنى كىستەرەشى، ھەممەتى خەليلى حەسەن تۆرى، عەبدۇلالق ھەرۇرى، ھەجى مستەفا ئامىدى و... ھارىكارىيە وان ج كىيم ج زىدە جەھى رېزگەرنەكا بى دووماهىيە.

بى گۆمان مللەتىن پىشكەفتى گرنگىيەكا زىدە دىنە فى بايەتى. مۆزەخانەيەن ئاقادىن، گورۇپىن پارستىن ژىنگەھى چى دىن، كتىبىن وىنەدار ژ بۇ دانەناسىينا بالندەيىن خوه بەلاف دىن، ھەتا جەھىن تەنە و ئىمەن ژى بۇ گىانە وەرىن خوه پاوان دىن، دا دەستدرېزى د راستا واندە نەئىتە كرن، و دا رەوش و خەملا ئەف گىانە وەرە دىپېرنە سروشتى نەئىتە تىكدان. ژ بەر ھندى ل دەف وان نىچىرى ژى ياسايىيەن خوهىيىن تايىبەت ھەنە، پىدانەسەرا وان ياسايان سزاکىن ب دووقەيە!!.

ئەقرو ژ بۇ خەمەك ل دەڭ مەزى ژ قى بايەتى بىتە خوارن، و گرنگى ب ژين و
 ژيارا گيانەودران ژى بىتە دان، چونكى پشکەكە ژ ژين و ژيارا مە. گيانەودر پشکەكەن ژ
 جوانىيىا سروشتى و دلاتى مە، پشکەكەن ژ سەر و سامانى مە.. پارستنا وان پارچەيەكە ژ
 پارستنا و دلاتى و دەولەمەندىرىنا وي. ئەقرو ژ هەر دەمەكىن چىتە دەلىقە ھلکە قىتىيە ئەو
 گيانەودريىن وەكى مە د ژەنگارا خۇونى و ئاگرى سوتىن و ويرانكىرىنىدە دېيان، بىنَا ئازادىيىن
 وەكى مە، دوورى خۇونى و ويرانكىنى ھلمىزىن. فەرە وان ژى جە و وارەكى تەندا د كۆشا
 كوردىستانىدە ھەبىت، دا ھەست ب بىن ئىمنىيىن نەكىن و ژ مە نەرەقەن. نەگەلەك ژ مىزان
 دەشتىن وەلاتى مە بىر بىرە مامز لى دچەرىن، و رەف رەف بالندە ل ئەسمانى مەيى سايى و
 سامال دچۇن و دهاتن، چيايىن مە ئىورگەها پەزكۈيقييان بۇون بەلى پەيدابۇونا بىن
 ئىمنىيىن ب زىدەبۇونا چەكى كوشتنى يىن گران و سەق، و شىلىبۇونا ئەسمانى سايى ب
 دووكىلا تۆپ و فرۇكە و تەھنگان ئانكى ويرانبۇونا ژىنگەها وان نەمازە پاشى كىمبۇونا
 جەيىن ۋەھەيان و چەرى دىتنا گەلەك جوونىيىن گيانەودران ل ھندەك جەن كە خەن و
 ھزرەت.. بۇ نەممۇونە سەرەختەكى نەگەلە دوور ل دەشتا دوبانى (دەقەتە ھىلا د نافېھەرا
 سىمېلى و زاخۆدە) ھافىينان قىتك بىن ھەزىمار ھەبۇون، ئەقرو بەيىستنا قىققا قىتكەكى ل
 مەرۆقى ھزرەتە. ھەرودسا زەستانان نەخاسىمە سەرى كىلانا زەقىييان ھندەك جاران ئەسمان ژ
 زەرزۇورييان رەش دبۇو، و لەگەلەك ژ نىقا ھەيىدا دو و پىيەدە ل ھەمى شىئى و مېرگان
 ھەبۇون، و ھىلىنىن وان ل گوندان ھەتا ل سەربانىن زنجان ژى مشە دهاتنە دىتن.. ئەقرو
 شۇونا قىن ھەمېيىن بەس چىرۇك مايىينە. سال ب سال نە لەگەلەك و نە قىتك و نە زەرزۇورى
 و نە.. و نە.. لىستەكا درېز ژ ناغان نائىنە دىتن. كىقە چۇن؟ ژ بەر ج چۇن و
 غەوارەبۇون؟ ئەقە بايەتەكە فەرە ب مەجدايى و رەزدى خەم ژى بىتە خوارن.. نېسىنا
 بەرددەت ئەقە دەزگەها سېرىيىز ب مەردەمېرى و جوامېرى و دلبېشى زەند و باسک بۇ
 بەلاقىرنا وي ھلکرىن و وەشاندىن وى ب ستويى خودقە گرتى و ھەمبېزكىرى، پېگافەكا خورتە
 و دەسپېكەكا رېزدە بۇ پارستنا خەمل و خىزەكا خەم ژى نەخوارىيىا سروشتى كوردىستانى.

ئىسماعىل تاها شاهىن

كوردىستان

٢٠٠٥ / ٨ / ٦

تیبینی

هەر جەھەکى ۋان كورتكريييان
بېبىنى، رامانا بەرانبەر ددىن.

س = سۆرانى

ع = عەرەبى

L = لاتينى

سم = سەنتيمىتىر

كەرافى (لىپى سپى)

بىنەملا كەرافىييان

ژ بالندىيىن كەلە مەزنن ، پى ب پەردەنە ،
بىنكلى وان تۈورەكى چەرمىنە ، گرانەنە بۇ
فرىنى ، قەدەرەكى ب لۇق دچن ژ نوو دفەن .
كەلە جوون ژى ھەنە ، ل كوردىستانى
كەرافىيى سپى ب تىنى ھاتىيە دىتن ، ئەۋۇزى ب
قەتلازى.

که را فی (بی سپی)
(س) که لکه سپی، سه قاقو ش
(ع) ال بجع ال بیض
Pelecanus onocrotalus (L)

(۱۵۰-۱۷۵) سم دریزه . بارا پتر سپییه ، نکلی وی دریز و زدر و پانه تووره کی چه رمینی زدر ب بن نکلی ویقه یه ، کو فیکه کا بی خیر هه یه سنگی وی پنییه کا زهرا پیتی لی یه سه رچه نگ و سه رچه نگ فه شیر ره شن ، کوری تام خرہ . پی ب په ردنه ، ده می ریقه چونی فه ده هزت و ده دنگ دفتر (فه ده دکی ب پیتیان دچت ژ نوو دفتر) . بالند یه کی مشه خته ، زفستانان دئیت ، د نافبه را ته باخ و نیسانی ده دئیت دیت ، د گولین ئافیده و ل سه ره باران دزیت ، هیلینا خوه ل سه ره داران و د گه راندہ چی دکت و ژ (۳.۲) هیکان دکت و هیکین وی سپینه . خوارنا وی ماسینه .

شاقداچى

بىنەملا شاقئاقييان

كۆمەكا بالندەيىن پى درىز و
ستودرىز و چەنگ پان و كورى قوتىن
(كوندىن). هندەكان ژى بىزى ھەنە .
نىز و مى رەنگەكىن . ل بەر لېقىن
گۈل و گەر و شۇرك و رۇباران دىئىنە
دىتن . گەلەك جوون ژى ھەنە .

(١)

شاقنافي ، شاق ، شهاق

(س) شينهشاهو ، بزنلهر

(ع) مالك الحزين الرمادي

Ardea c.cinerea (L)

نيزىكى (٩٠) سم دريئە، نكل زدر و دريئە و راست و سەرتقىزە ، ستويىن وى ڙ نيقەكى چەپەكا وەكى تىپا (S) ائينىگلەيزى لىيە . دەمى فېرىنى خوه ستۇنافەمل دكت ، ستويىن خوه وەكى يى لەگلەگەي دريئە ناكت ، كورى قوت و كوندە . نىر و مى ئىك رەنگن . رەنگى وى ڙ پشتىقە خودلەوييەكى سەر ب شينيقەيە و سەر و ستو سپىنە ، دو گىخىن رەش ب بەر ستويىن ويدە دئىنە خوار و ل بەر زكى وى دېنە ئىك ، سەرچەنگ قەھوايىيەكى تارىيە ، پنىيەكى رەش ل ئەنيشكا هەردوو چەنگانە، تەنۋەت رەشن ، پى قەھوايىنە ، بەهاران سۆرڤە دېن . ل بەر لىقىت رۇبار و شۇرۇك و گۈلىن ئاۋى دئىتە دېتن ، خوارنا وى ماسى و كىز و مىز و بەق و مشکن . كۆمكۆمە ھېلىنان ل سەر داران و دناف قەرامىدە و ل سەر لىقىن رۇباران و ڙ داركان چى دكت ، و ڙ (٥.٢) ھېكان دكت ، رەنگى وان شينەكى ب سەر كەسکىقەيە . بالندەيەكى مشەختە، بىقىستانان دئىت ، پايىزان و بەهاران مشەيە ل ناف چىايان .

(۱۰)

شاپتاشییں گہر دنمار

(س) شاوه ملدریز

(ع) مالك الحزین الارجوانی

Ardea purpurea(L)

(۸) سه‌نتیمی‌تران دریزه. ره‌نگی بوری بچووکتاره. پشت و چه‌نگ رپاسییه‌کی ب سه‌ر
قه‌هوایی‌قنه. کولوچانک و کوفیک ره‌شه. سه‌رمل خه‌مرفه‌نه (ب سه‌ر ره‌نگی مورفه‌نه). سنگ
قه‌مه‌ره، و به‌رزک ره‌شه. سه‌ر و گه‌ردهن سوّرده‌کی قه‌مه‌رن. ئه‌رزنک و ئالهک سپیفه‌نه. راڭ و
گیخین رهش و زرافل دریزایی‌با گه‌ردهنا وینه. پى كەسکە‌کی باقزه‌ری رپاسیینه. چاڭ
زه‌رن. نكل رپاسییه‌کی باقزه‌ره. د. ناقبەرا ئیلونى و نیسانىدە ب رېبارى ل کوردستانى دئیتە
دیتن. ل. نیقەك و ژىرييما ئه‌ورۇپا و ئەفریقیا ناقيقىن و يا ژىرى، و ل ترکستانى و قوقازى و
ژۆرييما ئیرانى و ل عيراقى (ل نشىف) تىزکان دئیتە دەرى. و ل پەراققىن عەربى ب رېبارى
دئیتە دیتن.

(٥٠) سم دریزه. ژ دوورقه سپی دیاردکت (زفستانان ب خوه سپی سپی دبت). پی سورن. چهند پهړکین باقزرین دریز ل سنگی وينه. چاڻ زدرن ب سهر سوریقه. نکل زهره. پی قه هواییه کی ب سهر رهشیقه نه. هندهک جاران ل سهر پشتا چیل و گامیشان داددت، وان میش و مؤران دخوت یېن تالوقی وان دبن. وهکی شاقناقيین دی هند ناجته د ئافيده. خوارنا وي خشوكه و بهقین بچووکن. کومکومه د ناف قهرامی و لهنهنان و داروباريں بهرليقيین رُباران هيلينان چی دکن، (٤ - ٥) هيکین رهنج ئهسماني دكت. ل دهه مه باراپتر پايمزان و بهاران دئيته ديتن. ل ژورى و نيقه کا ئهفرقيا و ل پورتوگال و ژيربيا ئسپانيا و ل سووريا و ژيربيا عيرافي و ل عمره بستانى و دهه را دهريا قهزوين و ژوربيا ئيراني و دهريا رهش تيزكان دئيته دهري.

(٢)

گارانيك

(س) شاوهر يخنه

(ع) أبو قردان

Ardeola ibis(L)

لهگلهگه

هندەك بالندەيىن مەزن و پى و ستو و نكل درىزىن . نىر و
مى ئىك رەنگن . دەملى پىقەچۈنى ھېدى گافىن خود دئاۋىزىن .
ل سەر داران و ئاۋاھىيىن بلند و منارە و دارتىلان ھىلىيان
چى دكىن . خوارنا وان باراپتى ماسى و بەق و مار و مىش و مۇر
و كولىنە . مشەختن .

(١) لهگلهگه

(س) حاجى لهقەق

(ع) اللقلق الابيض

Ciconia ciconia (L)

(۱۱۰-۱۱۵) سم دریزه ، راودستایی نیزیکی (۸۵) سم بلنده . تهیره کی رهشبه لهک و ستودریز و پی و نکل سوره . سه رچه نگ و سه رباسک و سه رباسک فهشیرو پهرين ملان یېن دریزه دشن . یېن نیر مهزنتره ژ یا می . تیزک ودکی یېن مهزنه ، تئن رهشاتیبا چه نگان و پهرين ملان شوونا رهشی قه هواییه . رهشکا چافی رهسییه کی سه ر ب شینیفه یه . چه رمی رووسی د ناقبه را بنی نکلی و چافی و دورمانندوری چاقان رهشه . ل جهین بلند ل سه ر قوبه و مناره و کافله خانی و زنجان و دارین هشك و دارتیلان ، هیلینا خوه چی دکت . هیلینا خوه هه رسال نوو دکته ھه . د سه ر سوباتی و ئاداریدە ژ (۲-۵) هیکین سپی سپی دکت . تیزکان گولان و خزیرانی دئینته دهر . ل پهري ئافان و د ناف زەقی و مىزگ و گۆلین ئافیده ، بەق و مار و مارگویسە و کىز و مىز و ماسیبین بچووک دخوت و گەلهک حمز ژ خوارنا کولیيان ژی دکت . لەگله گە بالندیه کی کۆچھەرە ، ژ نیقا ئیلۇنى کاری بارکرنى دکت ، خوه دکته رەف (رەفها وان هندهك جاران خوه ل پېنجىييان ژی ددت ئەگەر نەبۇرت) و قەستا ژىرى دکت (ژ تەباخى ھەتا کانوونا دووپى ل هەریما کوردىستانى نامىنت قەستا نشىف دکت) ھەتا ژۆربىا رۆزئافا و ژىرىبىا ئەفرىقيا دەت . هیزايى گۇتنىيە د ۋان دەپ بازىدە سالىن دووماهىيىدە ب ئاوايە کى ئاشكەرا لەگله گە ل دەقەرە مە بەر ب قەبرىانىيە دەت . من ب خوه ئەقە دەپ سالبوون ب رېبارى ژی نەدىتى ، ئەڭ سالە (۲۰۰۴/۴) د رۆزئافارە من ل ھنداشى گوندى سەيزارى ل ھەوا دىت دەۋلاند ، بۇ خوه ل لىسە کى دگەربىا ، لى شەقى بېت . وبهارا (۲۰۰۵) ل دەقەرە گۇران سى چار ھىلینە كىن وان ل سه ر دارتیلان ھاتنە دېتىن و ئەقى نىشانا ھندى ددا كول وى دەقەرە ھەيە .

(٢) لهگلهگی رهش

(س) حللیر ، حاجی لهقلهقی رهش

(ع) اللقلق الاسود

Ciconia nigra (L)

سم دریزه، سهر و ستو و هردوو چهنگ دگهله پشتی رهشن، سنگ و زک و کوری فهشیر سپینه . نکل و پی و دوّرماندواری چافان سوّره (بی تیزک پهرين سهری و ستو و سهرسنگی وی قههوايیمه) . باراپتر ب تنییه و خوه دووری بالندهیین دی دگرت و گلهک بی هشیاره ، خوه نیزیکی مرؤفان ناکت . حهز ژ جهی تیز دار و دهقی دکت و خوهش ل پهري گول و گهري نیزیکی دارستانان دئیته دیتن . خوارنا وی ماسی (ژ لهگلهگی سپی پتر ماسییان دخوت) و کولی و کیزومیز و مارین بچووکن . و باراپتر ل سهر داران هیلینی چی دکت . یا می ژ (۵ . ۲) هیکان دکت و کورکاتیبا وی نیزیکی شهش حهفتییانه . تیزکین وی د نافبهرا ههیقا نههی و دههیده بالههی دبن . بالندهیه کی

کۆچەرە، ل وەلاتى مە گەلەك و گەلەك كىمە ، تو دشىنى بىئىزى نىنە ، هندەجا
ئەگەر ب رېبارى ، ب رېكا كۆچىرنىيەقە بىئە دىتن . ژ جارەكى پىقەتە ئەف
بالندەيە ب بەر چاھى من نەكەفتىيە ، ئەۋۇرى بەرى سالا (١٩٧٣) بۇو، سەرى
پايىزى د گەل رەھەكا لەگەلگىن سېپى ب رېكا باركىرنىيەقە دادايى ل ئاقارى
گوندى سەيزارى ژۇرى هاتە دىتن. ئەف جوونە لەگەلەگە ل هندەك وەلاتىن
ئەورۇپايا نافىن و ژىرى و ل ئاسيا ل تۈركى و ئيرانى و تۈركىستانى و سىبرىا و
مەنگولىا و چىنى تىزكەن دئىنتە دەر ، زەقستاندا خۇدە ژىرىبىا ئەفرىقيا
دېۋرىنت .

سۆنەبناڭ

بىنهمالا سۆنەبناڭكان

هندەك بالندەيىن ئاپىنە. د ناڭىن كۈورىدە هوورەماسى و كرمakan و دانى د ناڭ ئاپىدە دخون. لەپىن وان بى پەردىنە. كلكا وان گەلە كورتە. نىر و مى رەنگەكىن. كىم دېرن. بۇ چەرى و دەمى ھەست ب ترسى دكى خوه بىنناڭ دكى. لىنگىن وان ب پشتىدە چۆپىنە، نە وەكى بالندەيىن دى ل نىقەكا زكىنە. د ناڭ گل و گىايى ئاپىدە ھىلىيان چى دكى. دو جوون ژى ل كوردستانى ھاتىنە دىتن: سۆنەبناڭكا بچووك و سۆنەبناڭكا ب كۆفيكا مەزن.

(١) سۆنەبناڭكا بچووك

(س) بى بەقۇونە

(ع) الغطاس الصغير

Podiceps ruficollis (L)

(٢٦) سەنتىمىتاران درىڭە. ژەمى سۆنەبناڭكان بچووك تەزى و كوندە. ھافىنان رەنگى وى قەھۋايىيە و زفستانان قەكىريتە. چاڭ سۆرقة نە. نكل ب سەر رەشىقەيە، بىنى وى

زهرفه يه. پى رپاسىييه. ئالەك ب سەر قەھوايىقەنە. نكل كەسکەكى باقىزدە. باراپت خود بەرچاڭ
ناكت. قەى نافېتئەگەر فېرى ڙى بلند نافېت، نزم و سەرئاڭ و ب لەز دېرت. د گەر و گۆل و
گەپاھىن پېر گل و گيادە دېيت. زەستانان قەستا وەلاتى مە دكت ڙ ئىلۇنى هەتا نىسانى دئىتە
دىتن. ل ئەورقۇپا و تۈركى و سوورىيا و ژۇرىپىا ئەفرىقيا ڙ مەراكش هەتا توونس
خود جەھە.

(٤) سونه‌بنافکا ب کوفیکا مهزن

(س) پی به قوونه‌ی سهر به کلاوه

(ع) الغطاس المتوج الكبير

Podiceps cristatus (L.)

سونه‌بنافکان مهزنتره. نکل سورقه‌یه و گردهن زرافه. دورمادوری چافان و بنگه‌وری سپییه. کوفیک رهش. سپیياتییه‌کا بیخیر ل سهر ملان ههیه. کوفیکا وی قه‌هواییه‌کی ب سهر رهشیقه‌یه. زفستانان کوفیکا وی دیار ناکت. ب تیزکینی ستو و سهری وی گیخگیخه. نزم دفترت و دهمی فرینی سهر و ستوبی خوه شور دکت. د گول و گمه‌را فانده دژیت. د ناف گل و گیایی گول و په‌ری ئاقانده هیلینان چی دکت. بنزک سپیشه‌یه. ته‌نشستان گیخین قه‌هوایی لینه. چاف سورن. نکل سوره، پی زهیتوونییه. کوری قوته. زفستانان و ب کیمی قهستا و هلاتی مه دکت. ل ئهورقپا و گزیرته‌یین دهريا سپی و ژوریبا ئهفریقیا و ل ژوریبا ئاسیا و نیقه‌کا وی ههتا رۆژه‌لاتی ئیرانی و عیراقی و فلسطینی ل ملی رۆژئافا تیزکان دئینته دهري.

١٦

بنه‌مala قرمه‌رافییان

هندەك بالندەییئن ئاڤیییئن مەزىن، نكل و كلک دریژن. پەر و چەنگ رەشن. پى ب پەردەنە سەرى نكلى وان خوارە. رەف رەف دەپن. دەمى بىنۋەدانى چەنگىن خوه شۆر دكىن، و باراپتە ل جەپىن بلند بۇ بىنۋەدانى دلىسن. نىر و مى رەنگەكىن. ل سەر داران يان ل سەر رېزدە و رەقەزان، ھىلىنان چى دكىن. خوارنا وان ماسى و بەق و جانەوەرىن ئاڤیییئن كوجۇچەن. ل كوردىستانى جوونەك ب تىنى ھاتىيە دىتن.

قرمەرافى

قرمەرافىيا رەش

(س) قەل مراوى گەورە

(ع) غراب البحر الاسود

Phalacrocorax carbo (L)

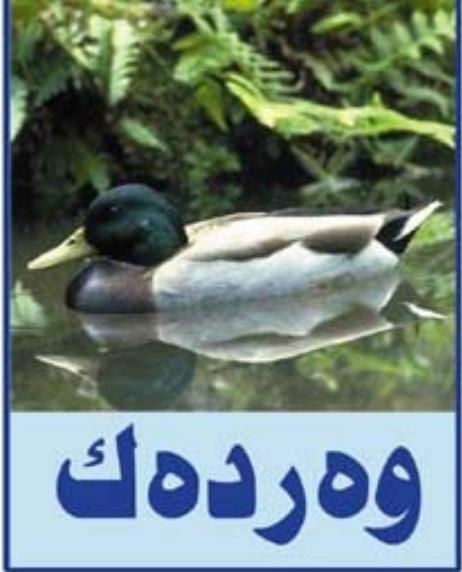
(٩٠ - ٩٢) سەنتىمىتىان درىژە. بالندەيەكى ئاڤىيىن مەزىن و رەشە. ئالەك و گەورى سېينە. ب چەنگشۇرى داددت. دەمى فەپىنى ل پشت ئىك دېنە كىش. كۆمكۆمە دېزىن. د دەريا و گۆل و گەرافاندەنە. ل سەر تاتەبەر و گزىرتەيىن ناڭ دەريايى، ھەروەسا ل سەر داران ھىلىنان چى دكىن. زەستانان مشەيە. پەنپەكى سې ل بىنچەفك و ئالەكان ھەيە. چاڭ

کەسکن. نكل قەھوایییەکى تارىيە. پى رەشن. زەستانان
قەستا وەلاتى مە دكت، زەھەيغا ھەشت و نەھى ھەتا
نيسانى ل گۆل و گەرەفىن كور و فرەھ دئىتە دىتن. ل
نىۋەكى ئەورۇپا و ژىرىيىا وى و ئاسيا و ل توونس
تىزكەن دئىنتە دەرى. زەستانان خوه دبته پەرەفى ژۇرىيىا
رۇزئافايىا ئەفرىقيا و پەرەفىن عەرەبى و عېرافى.

وهردەك

بنه مالا و هرده کان

ئەف بنه مالە ژ گەلەك جوونە بالندھىيەن چەنگ زراف و كورى قوت و پى ب پەرده پىكھاتىيە . نكلى وان بچەكى پانە و لېقىن نكلى يىن ژناقدە ب ددانۇكىن . هەرددەم پىكەفە . ژ بلى دەمى كوركبوونى . رەف رەف دگەپن . باراپتەر ھىلىنى ل سەر ئاخى چى دكىن . تىزكىن وان گافا ژ ھىكى دەردىكەقىن مەلەقانى .

جوونىن بەرچاڭ و مىشە ژ قىن بنه مالى ل دەڭ مە وەرددەك (مەراڭى) و قازمەراڭى و قازن .

۱- نفسى و هرده کان

ئەف بالندھىيە د گۈل و گەراندە دژىن، بۇ چەرى ھەتا ناۋەنگى خوھ سەرنىشىف دكىنە د ئاۋىتىدە . باراپتەر نىر و مىنە وەكى ئىكىن . ل سەر ئەردى د ناڭ گل و گىايىدە ھىلىنى خوھ چى دكىن .

(۱) وەرددەك ئاڭى (مەراڭى)

(س) سۆنە، سەرسەوز

(ع) الخضيرى

Anas p.platyrhynchos (L)

(۵۴ - ۶۰) سم درېزە . وەكى وەرددەكى كەھىيە، يىن نىر سەرەي وى و ستويىن وى كەسکەكى تەيىستەيسۈكە، ب بازنهكى زرافى سېبى ب دووماھى دئىت، بەرچىلەكى وى قەھوايىيە، نىقا پشتا وى قەھوايىيەكى تارىيە، ملىين وى رېسسىيەكى سەر ب سېيىقەنە . بىنپشتا وى د سەر كورىيىرە و

کوریقەشىر رەشهكى تەيسۆكى سەر ب كەسكيقەيە ، كورى رېساسييەكى ئەسمەرە و هەردۇو تەنشت سېينە. يا مى بچۈوكىرە و قەھوايىيەكى خالخالە . چاڭ قەھوايىيە . نكلى يى نىير زەرەكى باڭ كەسکە و نكلى يا مى زەيتۈونىيە . پى پىرتەقالىنە . ل وەلاتى مە مشە هەنە ، (٩٠ %) وەردەكىن ئافى ژ فى جوونىنە ، ژ ئىلۇنى ھەتا نىسان ب نىقى دىت دگۇل و گەرپىن خلۇھ و رۇبار و چەقەلکىن ئافىن ۋەددەرە خۇدەش دئىتە دىتن ، بەرەن دەرىدە

وپىكە دەگەرن . ژ نىقا نىسانى پىيىدە باردىكت . ل ئەورۇپا و ئاسيا ھەتا دەريايىا سېبىيا نافىن و دەريايىا رەش و تورگى و ژۆرىيىا ئىرانى و مەنگۇلىا و ل ھندەك جەھىن ئەمەريكا يى ژورى و ل ژۆرىيىا رۆزئافىيا ئەفرىقيا تىيزكان دئىنتە دەرى ، نىزىكى ئافى د ناف گل و گىايىدە ھىلىينا خوھ چى دىكت ، يا مى ژ (١٤ . ٨) ھىكىن رېساسييەن تام كەسک دىكت و كوركاتىيىا وى (٢٢ . ٢٩) رۆزانە خوارنا وى دان (گەمنم و بىرنج) اوگل و گىا و كىزومىز و كرمكى ، بۇ خوارنى و چەرى باراپتە خوھ سەرنىشىف دىكىنە د ئافىيدە . مشەختىوونا وان ژ ئەقراز بۇ نشىقە (يى مە ژ ئەورۇپا رۆزھلاتقە دئىت) ، زەستانا خوھ ل دەڭ مە و عەرەبستانا سعوودى و مسىرى و حەبەشە و ھندى و چىنى دبۈرىنت .

(۲) بنکور یردهش

(س) قوون ردهش

(ع) جوشمه

Anas strepera (L)

(۵) سم دریزه. یئى نىر ئە دوورقە
قەھوايىيەكى تام ئەسمەرهە . نكل
گەورە ، پى باقىزەرن . يا مى ئە
رەنگى خودقە وەكى وەردەكى
ئاھىيا بۇرىيە .

(۲) جورەك

(س) جورەمراوى

(ع) حذف شتوى

Anas c.crecca (L)

(۳۵) سم دریزه . ئە هەمى مەرافىييان
بچووكتە . هندى يئى نىرە سەرى وى
قەمەرە و گىخەكا كەسکا پان ب چافاندە
دىئىت ھەتا نىزىكى پشتپاتكى دېت ، سەرى
ملان گىخەكا سېپى پىنده ھاتىيە . و هندى يائى
مىيە خالخالە . رەف رەف دگەرن . نزم دەرت .

پشتچاہباز (۴)

(س) خلخل

(ع) حذف صيغى

Anas querquedula (L)

(۳۷) سم دریزه، پچه کی ژ جوره کی
مهزن ته، پاتکا وی پان ته و نکلی وی
پاستره، گیخه کا سپی و دکی بوری بی دس هر
چافی یی نیر ردیه و بیزه هه تا پشت پاتکی
دچت. یا می فه هوای بیه کی خال خالی فه کری بیه.

٦٥

(س) فہشان

(ع) مصوّه

Anas penelope (L)

(۴۵) سم دریزه. یعنی سه ری وی قمه مه ره،
نهنی زهر دکی پیتی بیه، که لواش ب سه ر
رساسی قهیه، به رچیلک قه هوای بیه کی
قه کری بیه، بن کوری رده شه . یا من ب سه ر
میو هر ده کین دی قه دخت .

(٦) کهپیان
 (س) لووتپان
 (ع) ابو مجرف
Spatula clypeata (L)

،(٥) سم دریزه ، نکل پانه ، بیٽ
 نیئر پشتپوش و خالخاله ، سه ری
 وی که سکه کی سه ر ب
 شینی قمه یه ، ته نشت و به رزک
 قه مه رن به رچیلک سپییه ، یا
 من و دکی میو مرده کا عهدتییه ،
 تنی سه ر ملین وی شین.

(٧)
 سه رسور
 (س) سه رسور
 (ع) حمراوی
Aythya ferina (L)

(۸) کوفیکه‌زیک

(س) مراوی جفه‌دار

(ع) ابو خصلة

Aytha fuligula(L)

(۴۳) سم دریزه . یئر نیر بهله‌که ، پشتا
وی رهشه ، تیک دو په‌رهک و هکی کوفیکی
ب پشتپاتکییده دئینه خواری ، یا می
کوفیکا وی کورتتره و گیخه‌کا سپی د بن
نهنیییده ل دوّر بنی نکلی و درهاتییه .
ژ وان مهراقییانه بیّن خوه بنئاف دکن .

۲- نفشنی قازمهه را فییان

ئەف جوونە بالندىدە پېشچاڭ
وهكى قازانە ، ژ مەرافييىان
مەزىتنەن و ستوپىن وان ژ يىن وان
درېزترە . پىن وەكى يېن قازان
دكەۋنە پاستا نىقا زكىن وان .
نىڭ و مىن ئىك پەنگن . د
كونجاندە ھىلىيان چى دكىن .

سۇراغى ، سۇراغىيرك ، سۇراغە
(س) سۇورەقانگ سۇراؤيلك ،
سۇورەمراوى كەرزەر
(ع) البط الصيني
Casarca ferruginea (L)

۵۷- (سم دریزه . یئن نیر قەمەردەکى تەزەرە) پىرتەقالييەكى ئەسمەرە) ، سەرچەنگەشىر سېينە . خەلەكەكا رەشا زرافەل ستويى وەرھاتىيە . سەرچەنگ و بىنپىشەت و كورى و سەركورى رەشن . يا مى وەكى يئن نيرە تىنى رەنگى سەرى وى فەكريتە و سەر ب سېيقەيە ، و خەلەكەقا رەش ل ستويى نىنە وەكى يئن نير ، و ژ يئن نير بچووكتە.

چاقىن نير و مىيان قەھوايىيەكى تارىينە ، نكل و پى رەشن . د ئاقىن بۇش و مەياڭ دە دئىتە دىتن و دئاقىن كۈوردە وەكى مەرافىيەن خود سەرنىشىف دكتە دئاقىدە ل دوو خوارنى دگەرت . چەرە خوارنا وى باراپتە ب شەفە و خوارنا وى گىا و ماسىھەوورك وەندەك هوورەجانەوەرىن دىيىن ئاقىنە . دوبارى جۇتجۇتەيە بەس دەمى باركىنى خود دكتە رەف . باراپتە زەستانان ھەيە (ل دەڭ مە ژ چرىبىا

ئىكى هەتا گولانى و تى ھەيە دەرنگىترى دئىتە دىتن) و ل هندەك جەنەنەن ئى دئىتە دىتن . ھىلىنا خود ل خرابە و كەلش و كونىن كۈورىن بەر لېقىن ئاقاندە چى دكت ژ (۱۴- ۲۰) پىيان د بن ئاخىقە دەچت و ل كۈوراتىيە (۴- ۶) پىيان . ھىلىنا خود ژ پۇوشى و پەران و پەز و مۇوى چى دكت و ژ (۸- ۱۶) ھىكىن تامسۇرە دكت . سۇراغى ل ژىرييە ئىسپانيا و بولقان و ژىرييە روسىيا و ژۇرىيە ئەفرىقيا و تۈركى و فلستين و عىراق و ئيرانى ھەتا نىقا ئاسيا تىزكەن دئىنتە دەرى و زەستانان خود باراپتە ژۇرىيە ئەفرىقيا و ژىرييە نىف گزىرەتەيە عەربى و ھندى و سىلانى و چىنى .

٣- نفشي قازان

قاز
(ع) الوز
Anser(L)

بالندويه کي ب کله خيقه نيزيکي قازا که هيي به و ستو نافنجي و نكل كورته .
نيير و مى و هكى ئيكن و ئيڭ رەنگن . پىيىن وى دكەقنه نيقا زكى وى نه و هكى يىين
و درده كان نيزيکي پاشىيىنه و نه تەممەتى و درده كان ب ئاقيقه گرىيدايىي به ، گله دەمى
خوه هەر چەندە زىددەمەلەقانە ڙى ل سەر هشكتايىي دبۈرينت . ھەر دەم رەفه . بۇ
فرېنى ب ھىز و بىندرىزە دەمى فرېنى و باركرنى و هكى قازى قولنگان ل سەر وىنەيى
ھەزمara (٧) خوه رىست دكت . ل پەر و چەلکىن ئافان و بەرلىقىن تىرسىنگاتى و
لەقەنئىن دەريايان دژيت . خوارنا وى بارا پەت شىنگاتى (نەمازە رەھىن گيايسى و بەلگىن
جهە و گەنمى ساقا) و كىزومىز و كرمكى . هەيقا ئادار و نىسانى دەمى جوتىبۇونا وانه ،
ھېلىنا خوه د ناڭ لەقەنارە و ل گزىرتەيان چى دكت ، نيقا ھېلىنى ب پەز و مۇوى و
پەران (پەريىن ژ بەرچىلکا خوه دوورىنت) كراس دكت . ژ (١٢ - ٦) ھىتكىن سېيىن سادە و
تۈوقل رەق دكت . كوركاتىبيا وى ژ (٢٨ - ٢٧) رۆزانە ، ھندەجا دگەھتە (٣٠) رۆزان ژى . يَا
مى ل سەر ھېلىنى درۈونت و يى نىير زىرەقانىيى لى دكت . تىزك ژ ھىكى دەركەفن و ب
دوو ماكى دكەقىن ج ل سەر هشكتايىي ج ژى د ئاقيقىدە . نيزيکى دو هەيقەكان هەتا بالەفر
دېن (ب فرى دكەقىن) دەيىنە د گەل . بالندويه کى كۆچەرە دووماهىبيا ئىلۇنى (هەيقا
نەھ) قەستا وەلاتى مە دكت (نيقا چرىيىا ئيىكى ب زاڭى دئىيە دېتن) و سەرى ئادارى
باردكت . گله جوون ژى ھەنە ژ وان يىين قەستا وەلاتى مە دكن ئەقەنە :

(١) قازا ٻاساسیبا ٻاقراف
(س) خاسه‌سی ، شاقاز
(ع) الوز الأربد ، الوز الرمادي
Anser anser (L)

۹۰. ۷۵ سم دریزه . ژهه‌می قازان مهزنتره و
وهکی یئ که‌هییه . ڙ رهنگی خوده ٻاساسیبه‌کی
خوده‌لهوی و ڦهکریبی گیخ گیخ و ٻاقرافه . سه‌رین
چه‌نگان ٻاساسیبی ڦهکرییه . بنچه‌نگ ٻاساسیبه‌کی
ب سه‌ر شینیشه‌یه ، و به‌رجیلکا وی ٻاساسیبه‌کی تام
پیتییه . نکل سوْرشه‌کره‌کی ساده‌یی دووماهی سپییه
پی سوْرن، کوری ڙ نیچه‌کی ٻاساسیه و ڙ ته‌نشتان
سپییه ، سه‌رکوری و بنکوری ڙی همر سپینه . یا می
بچووکتره ڙ یئ نیئر . چاڻ قه‌هواپینه . ل ڙوری و
نیچه‌کا ئه‌وروپا همتا دگه‌هته نیف گزیرته‌یا بولقان و
پروسیا تیزکان دئینته دھری و زفستان خوه ل
دھریا سپییا نافین و ڙوپییا ئه‌فریقیا دبورينت .

(۲) فازا ئەنیچال

(س) سى قەشانى گەورە

(ع) الوز الاغر

Anser al. Albifrons (L)

و چەپتە گەورە بچۈچىلەنەن 75-65 سم دىرىزە . ئىيا بۇرى بچۈچىلەنەن گەورە

ئەنگى خودقە ئى تارىتە ، ئەنلىكى سېپىيە ئىنى نىلى ، بەرزىكى وى خالخالە و پىنپىيەن رەش لىينە . پى زەرن . كورى رېسسىيەكى ئەسمەرى دووماھى سېپىيە سەركورى و بنكورى سېپىنە سەرچەنگەشىر وەكى پېشتىيە ، گىيخەكا سېپىيَا زرافەل تەنستا وى وەكى سىنۋەتكىيە د نافبەرا چەنگان و زكىدە . چاڭ قەھوايىنە . نكل باڭ سېپىيەكى ب سەر سۆرشهكىرىقە يە ئەنگەشىر يى تامزەرە ، دووماھىيىا نىلى سېپىيە . تەمەتى جوونى بۇرى ب زاڭى نائىت . ل ژۇرىيىا رۇزھلاتا روسىيا و سىبرىيا و ژۇرىيىا ئەمریکا ياخىن تىڭىكان دئىنتە دەرى . و ل نىقەك و ئىرەتىپا ئەورۇپا و تۈركى و قوبرس و سوورىيا و عىراق و ئىرانى هەتا ژۇرىيىا ھندى و بۇرما زەقستاندا خوھ دېبۈرىيەت .

بنه‌مالا مریشکان

ئەڭ بنه‌مالا بالندھيئن وەكى مریشکان دگرت، كول
ھشكاتىبىي دڙىن .پى بى پەرن. چەنگ كورت و خىن. فرينا
وان گران و راست ရاسته و ل فرينى دەنگ ژ چەنگىن وان
دئىت . باراپتىر رەف رەف دگەرن. نىر و مىيىئن ھندەك
جوونان ژى رەنگەكىن نىر ب پاشپانىكا پى ژ يامى دئىتە
جوداكرن . خوارنا وان دان و داك و مىش و مۆر و كرمەن.
بالندھيئن ژ قى بنه‌مالا ل كوردستانى بەلاق
ئەقەنه: كەودەرى، كەو، سووسك، زرسووسك(كەرانك)، پۇر

(١) كەودەرى

(س) كەودەرى

(ع) دجاج الثلوج

Tetraogallus caspius (L)

(٥٥ - ٦٥) سەنتىمىيەن درېزه . بالندھيەكى كويىنى و چىايىيە ، سىجا تەمەتى كەويىيە.
رەنگى وى رەسسىيەكى ب سەر شىنىقەيە، پەرين وى باراپتىرگىخىخن ب گىخىن نىزىكى
ئىكىن گەور (قەھوايىيەكى قەكىرى قەكىرى). ئەنپىا وى سېيىيە ئەق سېياتىيە دەرباز دېتە
سەرچاۋان و دەت ھەتا دگەھتە هەردوو تەنلىكىن ستۇوى، و ب رەخ وى سېياتىيە قە بۇ
رەخى حەفكى گىخەكا رەسسىيە تام شىن ژ هەردوو تەنلىكىن ئەرزنىكى و حەفكى پىندە دئىت
ھەتا دگەھتە سەر بەرچىلەكى . ئەرزنىكى و حەفكى سېينە. شاپەر سېينە و دووماهىيە وان رەشە
ھندى ناقپەرن بىنىن وان سېينە و وەكى دى وەكى پەرين پشتىئىنە . زك و تەنلىكىن سېياتىيەكى

تام رەش و گیخگیخن ب گەورى(قەھوایبىي)
قەكىرى ۋەكلىيە، و ھەر پەرەك ژ ھەردۇو
تەنىشتان گەورە ژ بەر ھندى زك و ھەردۇو
تەنىشت گیخگیخ ديارن. مىن ودى نېرىيە
بەس ۋەنگ تارىتە و سى سەنتىيمەكان

كۈرتەرە . سپىلەكى چاڭى قەھوایبىيەكى تارىيە، نكل تام زەر و تەنىشت رساسىيە، پى
پەرەقەلىيەكى ب سەر زەريقەنە. ئەڭ بالندىيە، ھەرچەندە نافى وى ژ (كەو) و (دەرى) كۆ
گەللىيە پىكھاتىيە، لى ل چىايىن بلند(ل كۆپ و چەلان) دېزىت ، كىمجا ژ بەر بەفرى مەگەر
بىتە خوارىت . بالندىيەكى گەلهكى سل و كويىشى و ھشىارە ب ئىكجارى وەناكت مەرۋە نىزىك
بېت و ژ بەر ھندى ژى دىتنا وى و نىچىر و گرتنا وى زىيەزىيەدە ب زەممەتە . ھەردەم
جوڭجۇتەيە . ل سەر ئەردى ل جەھى خەرەبەرە بلند ھېلىنى خوه چى دىك . ل كوردىستان
عيراقى د سەر ديانارە نىزىكى سىنورى ئىرانى و ل سەرئى زنارى كىستە(رۆزئاڭاى گوندى
ھەرۋەر) ل دەقەرا بەرۋارى بالا و ل بىتالا د سەر كەشانىيە ل كۆپىن بلند (جەھىن
پەزكويىشى لى) ھاتىيە دىتن . و ل كوردىستان ژۇرى(كوردىستان بىندەستى تۈركى) ل دەرىيەن
زىيەر و شەرنەخى و گەلهك جەھىن دى ب قەتلەزى ھاتىيە دىتن . ئەڭ جوونە بالندىيە ل
چىايىن تۈرۈس و ئەرمەنسەستانى ل ملى رۆزھەلاتى هەتا چىايىن ژۇرىيىا ئىرانى و چىايىن
زاڭرۇس هەتا ژىرىيىا رۆزئاڭاىي دەقەرا دەريا
قەزويىن تىڭىكان دېينتە دەرى .

(۲) که و

(س)که و

(ع) القبج،الحجل الرومي،دراج الصخور

که وی نه فراز *Alectoris graeca Kurdestanica*(L)

که و سو رک (که وی شنگاری) *Alectoris graeca werae*(L)

(۳۵-۳۲) سم دریزه. بالندیه کی خودجهه یعنی نیر د سه ر پانیسیره
پاشپانیکه ک هه یه ب فی چهندی ژ یا می دئیته جوداکرن.
پشتا وی گهوره کی رهندگ خودله وییه سه رگوه ک قهمه رفه نه
، چاف قهه وا یینه و خلیقکین وان سو رن، نکل و پی
سو رن، په رین ته نشتا کوریی ب سه رهندگ
قهمه رفه نه. بار اپتر جو تجوته یان رهف رهف (رهفین وی
دو رین دوازده که وانه هنده جا پتر) دئیته دیتن. زستانان
رهفین وان بو شتر لی دئین. دهمی ترس دگه هتی کیم جا فر
ددت، یان خوه قه دشیرت یان قهستا نه فرازی بیان دکت. بهار و
ها فینان پتر دخوونت و یعنی نیر دهمی تیزک ئینانه ده ری
شه ره رکه نه. ل نهالان د ناف که فر و به راندا دئیته

دیتن. باراپتر سپیّده و ئىقشاران دئىّته سەر كانى و ئافان. خوارنا وي گل و گيا و پېشىك و كرمىن. د ناڭ كەفران و د بن گل و گيابىيچە هىلىننان چى دكتىز ۸ - ۱۶) هندەجا دگەھتە بىستان ژى(ھىكان دكت، كوركاتىبيا وي ۲۲ - ۲۴ رۇزانە، يىن نىر ل سەر ھىكان درۈونت و يا مى زىرەقانىيىنى لى دكت. ل كوردىستانى دو جوون ژى ھەنە كەھۋى ئەفراز و كەھۋى شنگارى ، كەھۋى شنگارى مۇويەكى بچووكىز و قەكريتە ژ يىن ئەفراز. نەھ جوونە كەھۋە ل ژۆرىبىا رۇزھلاتا ئەورۇپا و گزىرتەيىن دەريا ئىچە و كريت و ژ رۇزھلاتى ئيتاليا و بولقان بىگەرە هەتا دگەھىيە چىايىن ھەممەلايا و چىنى ھەيە.

Ammoperdix griseogularis (L)

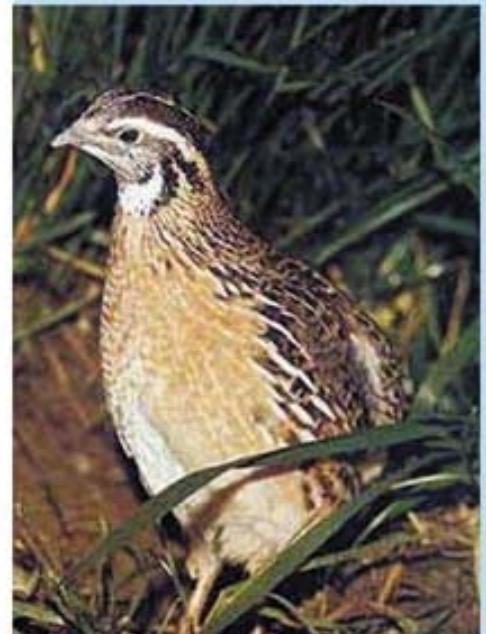
(۲۳-۲۵) سم دریزه. بالندیه کی خودجهه بی نیر سهری وی رساسیه کی بافسوره، سه رگوه کین وی سپینه، نه نیبا وی ردهه و ز نه نیبی گیخه کا رده دهست پی دکت د سه ر چافانرہ دچت و قهدره کی دبورت، ودکی ز سه ریقه قه هواییه کی ب سه ر نه سمه ریقه هیه هنده ک گیخین پیتی پیتی لینه، نه رزنک و حهفتک رساسیه کی ب سه ر شینیقه هیه، سنگ گهوره کی ب سه ر سوریقه هیه، زک رساسیه کی سپیتاله هیه ب قه هواییه کی پیتی تامداییه. ته نشتین وی گیخدارن ب گیخین رده و سپی و سپیه. بار اپتر قه هواییه گیخین قه هواییین بافسور لینه. سنگ و زک و ته نشت ز پشتی فه کریتن و گیخین زراف لینه. سپیلکا چافان قه هواییه، نکل و پی زه رفه نه. ل ناف چیايان و ل ده قه رین ب زور و چیادیمک و نهال مشهیه و چو جا نائیته دهستان. خوه دکته ره فین بچو وک به ل ددمی هیلین چیکرنی و تیڑک نیانه ده ری

جوٽک جوٽک به لاف دبت. باراپت
 سپیدهین و بهری رُوژنائافابوونی
 دئیته دیتن و نیقرؤبییان قهی
 نائیته دیتن. ژ نیقا ههیفا
 شهش پیّدہ تیزکان دئینته
 دهری، یا می ژ ۷ - ۱۲ هیکان
 ۲۱ دکت و کورکبوعنا وی
 رُوژن. خوارنا وی گل و گیا و
 دان و کیزومیز و کرمکن. ل.
 تورکی و عیراقی و ئیرانی
 ههتا دفهرا دهریایا قهزوین
 و ئەقغانستانی و ترکستانی و
 ژوریبا رُوژنائافایا هندی
 تیزکان دئینته دهری.

(٤) زرسووسک، که رانک
 (س) هه ویرده، که ردواله
 (ع) السلوی (مریعی)
 Coturnix coturnix(L)

(١٧) سم دریزه. بالندیه کی پت و کوری قوتھ، پنهنگ گهوره کی ب سهر قههوا ییقه یه، پشتا وی را فر پافه، قههوا یی و رده شه. به رزکی وی پنهنگ پیتی ترہ، گهوره کی باف سپییه. یئی نیئر بنحه فک و گهوری و ستو رهش ن، تؤکه کا سپی ل رهشاتی یا گهوری بی و مرهاتی یه، یا می ز

پشتیقه وہ کی یئی نیئرہ، سنگ خالخال و پنیپنییه و تؤکا سپی و رهشاتی ل بنحه فک و گهوری و ستويی نینه. چاف قههوا یینه، نکل خوه لیکی یه کی تام قههوا ییه. پی زهره کی گوشتنین زرسووسک فرہ کی دفترت گه لہ ناچت دادت و گه لہ جا دھمی تالو قی ترسی دبت ب پی بہ زکی دچت و خوه فہ دشیرت. دھمی کورکاتی یی کیمتر دفترت. یا می یا تیزک ب دووفہ دھمی دئیتہ دیتن، تیزکین وی ویگافی خوه بہ رزه دکن و خوه فہ دشیرن. کیمجا قهستا نہ ردی رهوت و پدوال دکت. بارا پتر د ناف گل و گیایی و جهه و گه نماندہ دژیت و هیلینان چی دکت، وہ کی سووسکان ژ (٧ - ١٣) هیکین پنیپنیین تام قههوا یی دکت، گافا چوو چه لک ژ هیکی ده رکه قلن ماک هیلینی

بەردەت و تىزك ب دوو دكەقن. زېسوسك دەنگەكى وەكى وتوتى ل سەرييڭ ل جەھى خوهلى قەشارتى ژ خوه دىئىنت. ژ سەرى ئادارى هەتا سەرى گولانى قەستا وەلاتى مە دكت و ژ ئيلۇنى هەتا چەريبا دووپى ب رېبارى دېۋرت و ب قەتلەزى كىتكە زەستانان ل ناڭ زەقى و بىستانان ل ھندەك جەن خوهجە دىئىنه دېتن. ل رۆزھلاتى ئەورۇپا ژ بلى جەھىن ژۆرى هەتا نىقەكا ئاسيا هەتا دەرياچەيا بايكال و ژ ملى نشىف هەتا حەودا دەريا سېپى و ژۆريبا ئەفرىقيا و تۈركى و سووريا و فلستين و عيراق و ئيران و ئەفغانستان و ژۆريبا هندى تىزكان دىئىنە دەرى. زەستانا خوه دېتە دەقەرا دەريا سېپى هەتا ژۆريبا ئەفرىقيا و ژىريبا عەرەبستانى و هندى.

(٥)

بُور

(س) بُور

(ع) الدراج

Francolinus francolinus (L)

(٣٣ - ٣٧) سم دریزه. بالندديه کي خودجهه. يى نير پيش چاف ردهه کي خالحاله، توکه کا قهمهه (قهه هواييه کي ب سهر سوريقه) ل ستويي وبيه، ئهنى و ئه رزنك و حهفتک و سنگ همتا بن به رچيلكى ردهه، پشتپاتکا وي قهمهه، هه ردودو ئاله کان د بن

چاقانده پنييه کا سپى لييه. نير و مى ته نشت و كلکا وان ردهه، پنييئن سپييئن مه زن ل ته ختى ردهشى ته نشتانه.. يا مى قهه هواييه کا را فرا فه، پشتپاتکا وي قهمهه، ز سوريقه ودکي نير ييه، هه ردودو ئاله کا گهوره کي ب سهر قهه هواييشه نه. ئه رزنك و حهفتک سپينه. سپيلكا چاقي قهه هواييه. نكل ردهه ل دده نيرى و قهه هواييه ل دده يا مى. پى قهه هواييه کي ب سهر سوريقه نه. پور بالندديه کي مشهيه ل شورك و نهايلين تير ئاف و گيا و دده غل، د ناف گل و گيا ييده دزيت، باراپتر جوت جوتته دئينه ديت، ل سهر ئه ردی د بن گل و گيا يى تىكره هيلينى چى دكت و ز (١٢ - ٦) هيكان دكت، هيكيئن وي گهوره کي ب سهر شينيشه نه. ل قوبرس و تورکي و سورريا و فلستيني و ژوريبيا ئيراني و دده را دهريا قهزوين تيزكان دئينته دهري.

بنه‌ملا قولنگان

گهردن و پی و ستويی وان دریزه، نیف کوندن، چه‌نگ
دریزن، نکلی وان ستور و دریزه و فه‌سالا ین
له‌گله‌گهی. شاپه‌رین وان ب سمر کوریبا وانده دئین. نیر و می
رنه‌گهکن. ل سه‌ر ئاخی هیلایینی چی دکن. ل ده‌ف مه دو جوون
ژی هنه: قولنگ، قولنگی ستورهشی بچووک.

قولنگ

قولنگ، فازی قولنگ (۱)

(س) شینه قورینگ

(ع) الکرکی

Grus grus (L)

(۱۱۵) سم دریزه. شینه‌کی ب سهر ٻٽاسیبی تاریفه‌یه. ٿئه‌نی و پشتپاتک و سهری کوربی ٻهشِن ٿئه‌رزنک و بنئه‌رزنک ب سهر ٻهشیق‌هنه، گیخه‌کا سپی ڙ ڦاله‌کان دهست پی دکت ههتا سهر ملان دچت. کولوڻانکا سهری سُورفه‌یه. نکل ٻٽاسیبیه‌کی ب سهر که‌سکیفه‌یه و بنی وی سُورفه‌یه و ڙ ڀی له‌گله‌گهی و شاقناڻی کورت‌رته. چاف سُورن. پی و ٻُوق (باسکی پی) رهشن. بالنده‌یه‌کی سله (گله‌کی کویقیبیه). ٻیفه‌چوڻا وی گرانه. دهمنی ههست ب ترسن دکت سهری خوه پادکت و ستويٽ خوه ڙیک دئینته ده. کوئمکومه دگه‌رن، ل چوڻی ل ههوا رهفا خوه وهکی فورمنی ههژمارا حهفت لی دکن. د ناف زهفياندہ ل په‌پی چه م و روباران دڙین. زفستانان قهستا دهستان دکن. ل سهر ٿه‌ردي هیلینی چی دکت. بالنده‌یه‌کی مشهخته. ٿيلونی ڙ ملن ڙوربی ٻهشیافه بهر ب ڙيربيا رهشیافه قهستا و دلاتی مه دکن. ل و دلاتین ٽسکه‌نده‌نافی و ٺوورپس و ههتا ٿه‌لهمان و دلاتی بولقان و تورکی و تركستانی بؤ نشيغ و ههتا رهشیافای سيربيا بؤ ملن ٻهشیافه و ل هندهک جهان ڙ ڙيربيا ٽسپانيا و ل ڙوربیا ٽيتاليا تيئرکان دئینته دهري. زفستانا خوه ل حهودا دهريا سپی و عيراقی و ڙوربیا ٿه‌فريقيا ههتا سوّدان و حهبه‌شه ل نشيغ دبوريت.

(٢) قولنگی ستورهشی بچووک

(س) فرقر

(ع الرهو(كركي صغير)

Anthropoides virgo (L)

(٩٥) سم دريڙه. رهنج پرساسيءه کي ب سهه شينيشه يه. ستو و بهرسنگ رهشن. جاڻ قهه هواييه کي تارينه. نكل زهيتوننيه کي تنهشت پرتنه قاليه. پئي رهشن. کار و رهفتاري وي ودکي يئي قولنگي بورويه، و گله جا چون و هاتنا وان ڦي پيڪفه يه. نه ودکي قولنگي بوروي مشهي، کيمتر هه يه. ل ڙيريبيا رهڙهلاتا ئهورڙپا و پرانبيا ئاسيانا فين و هه رو دسال بانيبيين بلندين وهلاتي جه زائر تيزكان دئينته دهري. زفستانا خوه دبته ڙوريبيا رهڙهلاتا ئه فريقيا (ههتا سودان و حبه شه) و هندئ و بورما و چيني. ب ريباري د وهلاتين عهربيره دبورت.

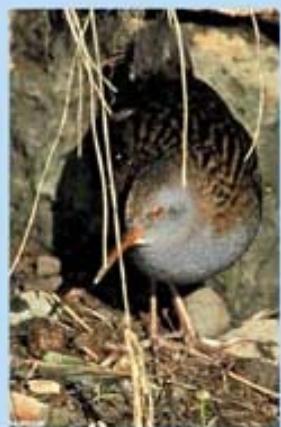

مریشکانی

بنه‌مala مریشکین نافی

هندک بالندنه د گول و گهرین تیر لهفه‌ن و قه‌رامده دزین. مه‌له‌فان و قهی خوه نیشا مرؤقی نادن. کوریبا وان کونده و د ریقه‌چونییده و دهمی مه‌له‌فانیکرنی قیت دکن. فرهکی دفرن و داددن و خوه د ناف قه‌رامیره قه‌دشیرن و ژ نه‌چاری نه‌بنت نافرن. دهمی فرینی لنگین خوه شور دکن. نیر و می‌رهنگه‌کن. د ناف لهفه‌نان و قه‌رامیره هیلینینی مه‌زن چی دکن و ژ (۲ - ۱۲) هیکان دکن، و تیزکین وان هیلینه‌یلن (پشتی بوونی خوه دهیلینیده ناگرن). چهرا وان باراپتر ب شهفه و روزی قه‌دهه‌سن. خوارنا وان شینکاتی و گیانه‌وهرین بچووکن. باراپتر ب تنینه.

(۱) مریشکا ئافقى

(س) مریشکا ویله

(ع) مرععة الماء (تفلق)

Rallus aquaticus (L)

(۲۷) سم دریزه. نكل سۆر و دریزه. پشت قەھوایییه پنییین رەش لىئنە. سەر و ستو و سنگ پەسازىيەكى ب سەر شىنىقەيە. بەرزك ل راستا پېيان راپراقە. پى قەھوایییه کى گۆشتىنى ب سەر پەسازىيەنە. چاڭ سۆرن. سلە (دوورەمروقە) گەلە خوھ قەدشىرت. د گۈل و گەر و دەراف و شۇرۇكىن تىئر لەفەن و قەرام و دەقدەلاقىدە دئىتە دىيتىن. ل دەڭ مە باراپتە خوھ جەھە چۈنكۈ ھەممى دەمەن سالىن ھاتىيە دىيتىن، گەرمە پەيدابۇونا وى ژ ھەيغا سى و پىيىدە ھەتا ھەيغا دەھ و يازىدە. ژ ھەيغا شەش پىيىدە تىئىزكان دئىنتە دەرى. ل دەقەرا دەريا قەزوين و رۆزھلاتا ئيرانى و كوردىستانى و ئەفغانستان و تركستانى و كشمیر تىئىزكان دئىنتە دەرى. مریشکا ئافقىيا مشەخت زېستاندا خوھ ل ژۇرىيىا هندى و رۆزھلاتا چىنى دېۋرىيەت.

(۲) مریشکا ئافییا ئەنیسۆر

(س) پەشبەشە دەندووک سوور

(ع) دجاج الماء

Gallinula chloropus (L)

(۳۲) سم درېژه. رەشه. باراپت ل پەرى گەر و
گۇل و شۇرۇكان دئىتە دىتن، بالندىيەكى مەلمەقانە. كىلەكا
وى گىخىن سېلىنى لىينە. نكل و ئەنى سۆرن و سەرى نكلۇ وى
زەردە. چاڭ سۆرن. پى كەسکن. بەرددوام كورىيىا خوھ دلهقىنت.
ب تىئىكىنى قەھوايىيەكى ب سەر رېسىيە، بەرزك
سېيىيە، ئەنى قەھوايىيەكى ب سەر كەسکىيە. نزم دېرت
دەمى فېرىنى پېيىن خوھ شۆر دكت و قەدەرەكى سەر ئاڭ
دەت. زەستانان كۆمكۆمە دژىن. د ناڭ گل و گىايى ئاڭىدە
وەكى لەفەنان و قەرامى و دەقدەلاقى، ھىلىنان چى دكت، ژ
(۱۱) ھىكىان دكت. ھىكىن وى گەورەكى ب سەر
كەسکىيە، پېيىن قەھوايى و شىنۋە لىينە.

باراپتر زفستانان قهستا و ھلاتی مه
دکت. پاییزان ژی هاتییه دیتن. ل. پرانیبا
جهین جیهانی خوهجهه. ل. ئهورۆپا و
رۆژئافای ئاسیا بۇ نشیف ھەتا ژۆریبا
ئەفریقیا و مسرى و گزیرتهیین دەریا
سپى و عیراقى و سووریا و فلستینى و
ترکستانى تىئرکان دئینتە دەرى. یىن
مشەخت ژی زفستانا خوه دېنە ژۆریبا
ئەفریقیا ھەتا سۆدانى.

(۳) مریشکا ئافیيا رەشبەش

(س) رەشبەشه

(ع) الغر

Fulica atra (L)

(۳۷) سم دریزه. رەشبەشه. پى كەسکەكى رۆق
ب سەر پەرتەقالىقەيە. نكل و ئەنى سېينە. چاڭ سۆرن
تلىن پىيان پەردەيەكى تەرتالە پېقەيە. ب تىزكىنى
رەسسىيەكى ب سەر قەھەوايىقەيە و ستويى وى
سېقەيە. باراپت د ناڭ ئافىيدەيە. باراپت خوھ بىنئاڭ دكت
ول خوارنى دگەرت، ھندەجا ھەتا بىستەكى ژى بىنئاڭ
دەمىنت. خوارنا وى شىنكاتىيە.

(٤) مریشکا ددخلان

(س) مریشکاویلهی خنه‌بی

(ع) مرعة البر (مرعة الغلة)

Crex crex (L)

(٢٦) سم دریزه. په و چهنگ
قەمهردکى باقىزىرن. پشتا وى خالىن پەش لىئنە. سەر
و سنگ رىساىىنە. ئەرزىنک ب سەر زەرىيقەيە. بىزك
ھەمى قەھوايىيەكى قەكرى راڭراقە، و ل راستا نىقا
زكى سېيىقەيە. چاڭ ب سەر قەھوايىقەنە. نكل
قەھوايىيەكى قەكرىيە. بى قەھوايىيەكى قەكرىيى
گۆشتىين.

زفستانان كۆمكۆمه دژيت. دەمى
فرىنى قەدەرەكى سەرئاڭ دەت ژ
نۇو دەپت. فرپينا وى راست و ب
ھىزە. دەمى فرىنى پېيىن خوه د
بەر خوهىدە شۇر دكت. د ناڭ
لەقەنان و قەرامى پەرى ئاثان
ھىلىنان چى دكت، و چۆكەكى ژ
ئاڭى بلندىر چى دكت. ژ (٦ -
٩) ھىكىن گەور و پەنپەن ب
پېيىن قەھوايى دكت. زفستانان
پەر ھەيە، ژ پايىزى ھەتا بھارى
خوهش دئىتە دىتن. ل پەرانىيا
ئەورۇپا و ئاسيا بۇ نشىف ھەتا
ژۇرىيا ئەفرىقيا و تۈركى و
عيراقى و ئيرانى و هندى و چينى
خوهجهە و تىئىكان دئىنتە دەرى.

بالندهیه کی بی دهنگه هر ب تنییه، د ناف
گل و گیایی بلند و بورده خوه
فه دشیرت، خوه نیشا مرؤفی نادت، ههتا مرؤف
ب سه رده نه چت نافرت. سپیده و ئیفاران
دچهرت، خوارنا وی میش و مور و
شینکاتییه. د ناف گل و گیایی و زهقی و
زیاناندہ هیلینی چی دکت. ژ وان بالندهیانه
یین ب ریباری د ولاتی مهړه
دبورن. پاییزان ژ ههیثا ههشت ههتا چربیا
ئیکی و دوویی بهر ب نشیف دبورت، و بهاران
ژ نیقا نیسانی ههتا دووماهیبا گولانی بهر
ب ئه فراز دچت. ل پرانیبا ئهوروپا و ئاسیا
تیڑکان دئینته دهري. زفستانا خوه دبته
ژوریبا ئه فریقيا و روزه لاتا وی و هندی.

بنه‌مala چرگان (بهتان)

هندەك بالندەيىن دەشتىنە، ل دەشتىن تىر گل و گيا
و ل ناڭ زەقىييان دئىنە دىتن.پى و ستو درېژن.چەنگ
پان و مەزىن.نكل ستور و پانە.باراپتە خوه نيشا
مرۇقى نادن.دەمىن فېرىنى ل ھەوا وەكى قازان دىار
دکن، لاما ل هندەك جەھان ب ناڭى بەتان ھاتىنە ب
ناڭىن.نېر و مى نە وەكى ئېكىن.ل راستىگەھى و ئەردى
رۇوت و د ناڭ زەقىييەن جەھ و گەنمىدە دئىنە دىتن و
ھەر ل ۋان جەھان و ل ئاخى ھېلىنى چى دکن.

چرگ (بەت)

چرگ(بەت)

(س) چرگ، مىشەسى، چىرگ

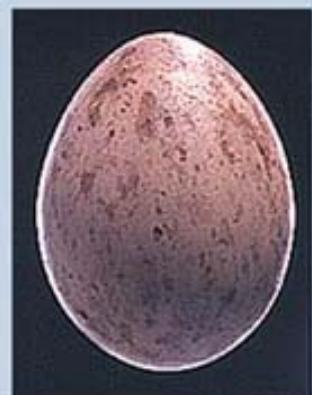
(ع) العبرم (حبارى كىرە)

Otis tarda (L)

يى نېر (100) سم و يا مى (80-75) سم درېژە.

يى نېر پشا وى پنىپنېيەكى گەورە ب سەر
قەھوایيچە.بەرسنگى وى گىخەكا قەھوایي
پىدە ھاتىيە.بەرزك سېيىھ.پى قەھوایيەكى
باافرەشن.شاپەر رەشن.ستو و سەر خوهلىكىنە، تۆكەكا
قەمەر (قەھوایيەكى ب سەر سۈريقە) ل پاتكى و

بەرسنگییە. خلاسیا کوریبىن سپىيە. چاڭ قەھوايىيەكى باقىزدىن. نكل قەھوايىيەكى ب سەر زدرييە و تەنشتىن وى(يىن نكل) رەشن. يا مىن بچووكىرە و گىخا بەرسنگى نىنە. چىرىك بالندىيەكى سل و دوورەمروقە. ل رووتايى و راستىگەھىيان نەخاسە د ناڭ زەقىيياندە دئىتە دىتن. ل هەوا دەمىن فېرىنى سەرى خوھ و پېيان درېئە دكت و خورت دفترت بەلى خوھ گەله بلند ناكت. و ل ئاخى دەمىن دادايى ھشىار و ب ترس رېقە دەچت. باراپتەر رەف رەفنلى رەفىيەن وان بچووکن و باراپتەر ژى مىنە. ل وەلاتى مە باراپتەر خوھجهە، بەلى بھاران بىر دئىتە دىتن. بھاران ژەھىقا سى و پىيىدە هەتا ھەھىقا شەش دەمىن دروونا جەھ و گەنمان كورك دېت و تىزكەن دئىنتە دەرى، ھېلىنەكا سەرئەرد و بى قىرش و قالا بى سەروبەر چى دكت، دو ھېكەن ب تىن دكت، تەمەتى يىن قاز و عەلۆكانە، گەور و پىنېپىنە. ل نېۋەك و ژىرىيە ئەورۇپا و رۇزئىنافى ئاسيا ل تۈركى و ژۇرىيە سوورىيا و عىراقى هەتا رۇزئىنافى سىبرىيا تىزكەن دئىنتە دەرى.

زینده‌رین مفاژی هایی به وه رگرن

۱- بشیر اللوس: الطیور العراقیة، بغداد
(مطبعة الرابطة) ۱۹۶۰،الجزء الاول.

۲- بشیر اللوس: الطیور العراقیة، بغداد
(مطبعة الرابطة) ۱۹۶۱،الجزء الثاني

۳- عزيز علي العزي: (الطيير في حياة الحيوان) للدميري، بغداد
(دار الشؤون الثقافية العامة) ۱۹۸۶.

۴- دکتر محمد مکری: فرهنگ نامهای پرنده‌گان،تهران
(موسسه انتشارات امیر کبیر) ۱۳۶۱،چاپ سوم.

۵- عبدالغفه فوور مهلا عهلي: راوشکار له جيهانداهه‌ولير
(چاپخانه‌ی وزارتی رؤسنجیری) ۱۹۹۸.

۶- ئەممەد بەحرى: فەرھەنگى بالىنە،
ھەولير،چاپخانه‌ی وزارتى پەروەردە،

دەزگاى چاپ و بلاوكىرىنەوە ئاراس، ۲۰۰۱.

۷- جمشيد منصورى: پرنده‌گان ايران، تهران
(نشر ذهن آويز) ۱۳۷۹.